

Լ. Խ. ԴԻԼԱՆՅԱՆ

ԺԻՐԱՆԻ ՍՈՐՏԵՐԻ ՈՐՈՇԵԶԸ
ՏՆԿԱՐԱՆՈՒՄ

ՀԱՅԳԵՏՀՐԱՏ

✓
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ-Ի ՄՆԵԴԱՐԴԺՈՂԿՈՄԱՏԻ ԱՅԳԵՊՏՂԱԲՈՒԾԱԿԱՆ
ԳԻՏԱՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՍԵՆԵԿՅԻՈՆ ԿԱՅԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱ № 1

63421
Դ-47

Հ. Խ. ԳԻՆԱՆՅԱՆ

ՍՏՈՒԳՎԱԾ Է 1961 թ.

ԾԻՐԱՆԻ ՍՈՐՏԵՐԻ ՈՐՈՇԻՉԸ ՏՆԿԱՐԱՆՈՒՄ

4798

ԱՊ
18806

Հ Ա Յ Պ Ե Տ Հ Ր Ա Տ
ԵՐԵՎԱՆ • 1942

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈՒՆԳԻՍ

Ն. Ն. ՊՐՈՍՏՈՍԵՐԳՈՎ—բիւլոգ. գիտ. դոկտոր
Մ. Հ. ՄԱԼԽԱՍՅԱՆ—գյուղատնտ. գիտ. բեկ. դոցենտ
Վ. Ա. ՍԱՅԱԴՅԱՆ—ավագ գիտ. աշխատող

Ընդանաւր խմբագրւոյամբ գյուղատնտ. գիտ. դոկտոր՝ պրոֆ. **Մ. Գ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ**
Պատ. խմբագիր—գյուղատնտ. գիտ. բեկ. դոցենտ **Մ. Հ. ՄԱԼԽԱՍՅԱՆ**

Գործնականում քիչ չեն այն դեպքերը, երբ տնկարանում պատվաստի կամ հանման ժամանակ իրար է խառնվում տնկանյութը:

Բացառված չեն նաև սորտային նշումների ու դաշտային դրանցումների կորստյան դեպքերը:

Տնկիների սորտերը դեռ միամյա հասակում ճանաչելու և ճշտորեն ստուգված տնկանյութ ունենալու գործում արտադրութային օգնելու նպատակով՝ մենք կազմեցինք տնկարանում ծիրանի սորտերը ճանաչելու ներկա որոշիչը:

Այս հարցն առանձնահատուկ նշանակություն է ստանում Հայկական ՍՍՌ ժողովրդագիտության ու ՀԿ(Բ)Պ Կենտրոնի 1941 թ. փետրվարի 8-ի որոշման կապակցությամբ՝ կոլտոջային տնկարանների ցանցի միջոցով նոր պտղատու այգիները տնկիներով ապահովելու մասին: Քանի որ ծիրանենին տնկարաններից բաց է թողնվում միամյա հասակում, ուստի տնկարանում սորտերի իդենտիֆիկացիայի (նույնացման) համար կարելի է սահմանափակվել միայն միամյա շվի մորֆոլոգիական հատկանիշները որոշելով:

Պետք է մատնանշել, որ տնկարանում սորտերի որոշման հարցին անցյալում համեմատաբար քիչ ուշադրություն է դարձվել թե ՍՍՌՄ-ում և թե արտասահմանում: Միայն 1931 թվականին «Համառուկրանական պոմոլոգիական դրքում» — մենք հանդիպում ենք խնձորենու ստանդարտ սորտերի որոշմանը վերաբերող նյութերի որոշիչներին:

Բիո-մետրիկական մշակման միջոցով միամյա շվերի բնորոշ առանձնահատկությունների պարզումը և նրանց կայունությունն աստիճանի որոշելը՝ աճման զանազան էկոլոգիական պայմանների ֆոնի վրա — հնարավորություն է տվել օգտագործել դրանք՝ միամյա պտղատու տնկարանների սորտերը որոշելու համար:

Տնկարանում սորտերի նկարագրման աշխատանքների պարզեցումը պարզվել է, որ ծիրանի սորտերն այստեղ ևս խիստ տարբերվում են միմյանցից: Տնկարանում ինչպես խնձորենիների, այնպես էլ ծիրանենիների սորտերի բնորոշ հատկանիշները հետևյալներն են.

1. Շվերի ծավաճություն:
2. Շվերի կողային ճյուղավորում:
3. Կեղևի գունավորում:

4. Տեղերի առանձնահատկությունները (ձևը, գույնը, եղբերի ատամնավորությունը, տեղերի գոգավորությունը բնույթով):

Շվիի ծովածուկային արտահայտվում է երկու հատկանիշներով՝ ծովածուկային բնույթով և բնի թեքություն ուժեղությամբ (թեքվածքի աստիճան):

Ծովածուկային բնույթով՝ արտահայտվում է շվի ծովածուկային իր առանցքի շուրջը և որոշվում է միամյա շվի իրական երկարություն և կառուցված բարձրության միջև եղած տարբերության հարաբերությամբ՝ հանգեալ կառուցված բարձրությունը:

Ծովածուկային ուժի չափանիշ է ընդունվում բնի սկզբնական ուղղության հանգեալ եղած թեքության աստիճանը, որը որոշվում է միամյա շվի հիմքի և շվի գագաթից իջեցված ուղղահայաց գծի հիմքի միջև եղած տարածության հարաբերությամբ՝ կառուցված բարձրության նկատմամբ:

Բնի իսկական երկարությունն ընդունելով A_1 , կառուցված բարձրությունը A_2 և ուղղահայաց գծի ու բնի հիմքերի հեռավորությունը A_3 , ծովածքի բնույթով կարելի է արտահայտել հետևյալ ֆորմուլայով.
$$\frac{(A_1 - A_2) \cdot 100}{A_3},$$
 իսկ ծովածքի չափը $\frac{A_3 \cdot 100}{A_2}$

ՓՈՐՁԻ ՄԵԹՈԴԻԿԱՆ

Սորտերի նկարագրման աշխատանքը կատարված է 1933 և 1935 թվականներին, կայանի տնկարանում և Թագադուղի արտադրական տնկարանում, պտղա-հատապտղային տնտեսության Ուկրաինական ինստիտուտի մեթոդիկայով:

Տնկիչների բոլոր չափումներն ու նկարագրությունները կատարված են վեգետացիայի վերջում, հոկտեմբեր ամսին, երբ բոլոր հատկանիշները վերջնականապես դրսևորվել էին:

Գույները որոշելիս օգտվել ենք Օստավլիի գույների շխալայից և միաժամանակ կողմնորոշվել աչքաչափով: Ուսումնասիրության են ենթարկվել ծիրանի բոլոր տեղական ստանդարտային սորտերը: Յուրաքանչյուր սորտից նկարագրված է 50 տնկի:

Հայտնի է, որ գոյություն ունի ուղղակի կախում ծովածուկային բնույթի և թեքության չափի (աստիճանի) միջև. այս պատճառով մեզանում կարելի է թույլ ծոված համարել այն սորտերը, որոնց ծովածքի կոեֆիցիենտը 10-ից պակաս է, իսկ ուժեղ ծոված կարելի է համարել այն սորտերը, որոնց ծովածքի կոեֆիցիենտը 15-ից ավելի է:

Կողային ճյուղերի քանակությամբ՝ ծիրանի տեղական բոլոր սորտերը, որոնք նկարագրված են տնկարանում, կարելի է դասել

ուժեղ չափով ճյուղավորվողների շարքը, սակայն այստեղ ևս կարելի է սորտերի որոշ խմբավորում կատարել:

Տեղական ծիրանենու զանազան սորտերի կողային ճյուղերի քանակությունը տատանվում է 7-ի և 20-ի միջև:

Առաջին խմբին են վերագրված համեմատաբար քիչ ճյուղավորվող սորտերը, որոնց կողային ճյուղերի թիվը 10-ի է հասնում:

Երկրորդ խմբին—10-ից մինչև 15 կողային ճյուղեր տվող սորտերը և վերջապես երրորդ խմբին—ուժեղ չափով ճյուղավորվող սորտերը, որոնք ունենում են 15-ից ավելի ճյուղեր:

Ըստ կեղևի գույնի՝ մեր նկարագրած սորտերը նույնպես կարելի է բաժանել 3 խմբի:

1-ին խումբ—սորտեր, որոնց կեղևը հիմնականում ունենում է կանաչ գույն. դարչնադույն երանգավորումները երևան են գալիս միայն վեգետացիայի վերջում:

2-րդ խումբ—սորտեր—գերակշռում է դարչնի գույնը: Կանաչ երանգավորումները թույլ են և նկատվում են միայն հիմքի մոտ, ստվերակողմում:

3-րդ խումբ—սորտեր—գերակշռում է կարմիր գույնը. հիմքի մոտ, ստվերակողմում բուռն դարչնագույն է:

Մեր նկարագրած սորտերի ճնշող մեծամասնությունն ունի դարչնագույն կեղև: Այդպես են հետևյալ սորտերը՝ շալախ, խոսրովշահի, գյոգջանաբադ, արութալիբի, դեռնդի, սարի-բադամ, գյոյ-բադամ, համբան, աղջանաբադ:

Անշուշտ քանակությամբ սորտեր, ինչպես օրինակ նախիջևանի կարմիրը, թաբարզան և բադամարիկը, հիմնականում ունեն կեղևի կարմիր գույն և միայն ծիրան-սալոր սորտը կանաչ գույնի է:

Ըստ ծովածության չափի ու բնույթի նույն սորտերը կարելի է բաժանել հետևյալ 3 խմբերի.

1-ին խումբ—ունի ուղիղ կամ համարյա ուղիղ բուն—նախիջևանի կարմիր և աղջանաբադ:

2-րդ խումբ—ունի թույլ կամ միջին չափով ծոված բուն—խոսրովշահի, թաբարզա, համբան, արու-թալիբի և սարի-բադամ:

3-րդ խումբ—ունի ուժեղ չափով ծոված բուն—շալախ, դեռնդի, գյոգջանաբադ, բադամարիկ, գյոյ-բադամ և ծիրան-սալոր:

Ըստ կողային ճյուղերի քանակության՝ նկարագրվող սորտերը խմբավորվում են հետևյալ կարգով. համեմատաբար քիչ են ճյուղավորվում (մինչև 10 ճյուղ) խոսրովշահի և աղջանաբադ սորտերը: Միջին չափով ճյուղավորվում են (10-ից մինչև 15 ճյուղ) շալախը, թաբարզան, արութալիբին, սարի-բադամը, դեռնդին, համբանը, բադամարիկը: Շատ են ճյուղավորվում (մինչև 20 ճյուղ) նախիջևանի կարմիրը, գյոգջանաբադը, գյոյ-բադամը, ծիրան-սալորը:

Ըստ տերևների ձևի նրանց կարելի է բաժանել հետևյալ խմբերի.

1. Կլորավուռն տերևներ ունեն՝ դյուգջանաբաղը, աղջանաբաղը, համբանը, դյոյ-բաղամը, արութալիբին:
 2. Տափակ-կլորավուռն տերևներ ունեն՝ խոսրովչահին, թաբար-դան, դեռնդին:
 3. Լալյն-ձվածե տերևներ ունեն՝ շալախը և բաղամարիկը:
 4. Զվածե տերևներ ունի՝ սարի-բաղամը:
 5. Երկարավուռն-ձվածե տերևներ ունեն՝ նախիջևանի կարմիրը, ծիրան-սալորը:
- Վերևում նկարագրված բուսաբանական-մորֆոլոգիական հատկանիշները հնարավորություն են տալիս նրանց հիման վրա կազմել ծիրանի սորտերի որոշիչը տնկարանում:

Աղուսյակ № 1

ԾԻՐԱՆԻ ԶԱՆԱԶԱՆ ՍՈՐՏԵՐԻ ԲՆԻ ԾՌՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սորտերի անունները	Ծավածքի քանակը			Ծավածքի ուժեղությունը			Աճման ուժը
	1933թ.	1935թ.	միջինը	1933թ.	1935թ.	միջինը	
1. Շալախ	2,56	3,56	3,06	19,43	15,99	17, 1	140սմ $\pm$ 6, 12
2. Թաբարզա	1,23	4, 2	2,71	13,85	15,14	14,49	123,5 $\pm$ 5,25
3. Ղեռնդի	7,12	3,08	5, 1	29,54	16, 6	23,07	139,8 $\pm$ 7,68
4. Խոսրովչահի	0, 4	1,82	1,11	12,87	16, 5	14,68	124,8 $\pm$ 5, 4
5. Գյոգջանաբաղ	4,32	3,15	3,73	25,83	17,95	21,89	144,75 $\pm$ 1, 5
6. Համբան	1,94	4, 7	3,32	7,71	17, 7	12, 7	132,12 $\pm$ 6, 8
7. Աղջանաբաղ	0,83	6,44	3,63	2, 5	18,25	10,37	120,8
8. Բաղամարիկ	6,81	4,23	5,52	13,81	19,33	15,57	152,75
9. Սարի-բաղամ	3,41	1,92	2,66	19,98	14,73	15,35	114,0 $\pm$ 5,43
10. Գյոյ-բաղամ	9,28	—	9,28	83,31	—	83,31	168,3
11. Նախիջևանի կարմ.	0,64	4,71	—	4,71	—	4,71	156 $\pm$ 6, 5
12. Արութալիբի	1,19	—	1,19	13,58	—	13,58	135 $\pm$ 2,15
13. Ծիրան-սալոր	10,53	—	10,53	48,85	—	48,85	144,8

Աղուսյակ № 2

ԾԻՐԱՆԵՆՈՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ՍՈՐՏԵՐԻ ԿՈՂԱՅԻՆ ՃՅՈՒՂՆԵՐԻ ՔԱՆԱԿԸ

Սորտի անունը	Ճյուղերի քանակը	Սորտի անունը	Ճյուղերի քանակը
1. Խոսրովչահի	7	8. Բաղամարիկ	14
2. Աղջանաբաղ	10	9. Համբան	15
3. Սարի-բաղամ	12	10. Ծիրան-սալոր	17
4. Ղեռնդի	11	11. Նախիջևանի կարմիր	19
5. Շալախ	12	12. Գյոգջանաբաղ	19
6. Թաբարզա	13	13. Գյոյ-բաղամ	20
7. Արութալիբի	13		

Ծիրաննու սորտերի որոշիչը տնկարանում

1. Ուղիղ բուն (2):

0. Ծուռը բուն (3):

2. Կեղևը դարչնագույն-կարմիր է, ծառն ուժեղ չափով ճյուղավորվում է, տերևը երկարավուն-ձվաձև է, աճող շիվը—դարչնագույն-կարմիր՝ մախիջևանի-կարմիր:

0. Կեղևը դարչնագույն է, ծառը ճյուղավորվում է համեմատաբար թույլ, աճող շիվը կարմրավուն-դարչնագույն է, տերևը—կլորավուն՝ աղջնաթափ:

3. Միջին ծովածք ունեցող բուն (4):

0. Խիստ ծոված բուն (8):

4. Հարթ-կլորավուն տերև (5):

0. Այլ ձևի տերև (6):

5. Կեղևը կարմիր գույն ունի, տերևը մուգ-կանաչ է, մակերեսը հարթ, փայլուն: Տերևի թիթեղը ծաված է համարյա դիտվոր նյարդի երկարությամբ: Աճող շիվը մանիշակագույն-կարմիր է՝ քաբարգա:

0. Կեղևը դարչնագույն է, տերևը դեղնականաչավուն է, ստորին կողմից նյարդերի երկարությամբ թավոտ է: Աճող շիվը կարմիր-սպիտակ-կարմիր գույն ունի՝ խոտրվիլի:

6. Կլորավուն ձևի տերև (7):

0. Տերևը ձվաձև է, տերևի եզրերը մանր-բուլբուլաձև: Կեղևը դարչնագույն է, աճող շիվը կարմրավուն-դարչնագույն է՝ սարիբադամ:

7. Տերևի եզրերը երկակի, խոշոր, սուր-ատամնավոր են: Տերևի թիթեղը ստորին կողմից ծածկված է կարճիկ մազիկներով: Կեղևը դարչնագույն է: Աճող շիվը կարմիր է, մանիշակագույն երանգավորումով՝ քաբարգա:

0. Տերևի եզրերը սուր-խոշոր-ատամնավոր են: Տերևը դեղնականաչավուն է: Կեղևը-կանաչադարչնագույն է, աճող շիվը կանաչ-դարչնագույն է՝ համբակ:

8. Բունը շատ է ճյուղավորվում (10):

0. Բունը միջին չափով է ճյուղավորվում (9):

9. Կեղևի գույնը կարմիր է, աճող շիվը բաց-դեղնականաչագույն է, տերևը—լայն-ձվաձև: Տերևն ունի մուգ-կանաչ գույն՝ բաղամարիկ:

0. Կեղևը դարչնագույն է (12):

10. Կեղևի գույնը կանաչ, աճող շիվը կարմրավուն կանաչ է, տերևը—երկարավուն-ձվաձև, եզրերը—սղոցա-ատամնավոր՝ ծիրան-սալոր:

0. Կեղևը դարչնագույն է (11):

11. Աճող շիվը մուգ-կարմիր գույն ունի, տերևը կլորավուն է,

գեղնափուն-կանաչ գույնի, եզրերը մանր-ատամնավոր են՝ գլոգ-
ջանաբաղ:

Օ. Աճող շիվը վառ-վարդագույն է, տերեւը կլորավուն, դեղնա-
փուն-կանաչ գույնի է, եզրերը երկակի, խոշոր, բութ-ատամնավոր են՝
գլոյ-բաղամ:

12. Աճող շիվը բալի պես կարմիր գույնի է, տերեւը՝ լայն-ձվա-
ձև, տերեւի գույնը՝ դեղնափուն-կանաչ է՝ շալթիս:

Օ. Աճող շիվը վարդագույն-դարչնագույն է, տերեւը հարթ-կլորա-
վուն է: Բաց-դեղնափուն-կանաչ գույնի՝ ղեռնի:

ԾԻՐԱՆԵՆՈՒ ՍՈՐՏԵՐԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏՆԿԱՐԱՆՈՒՄ

Շ Ա Լ Ա Խ

Բունը խիստ ծաված է (բնույթը—3,06, ծավածքի ուժեղությունը—17,1). ունի միջին չափի ճյուղավորում (12 ճյուղ): Կեղևը դարչ-
նադեղն է (ըստ Օստվալդի շկալայի Pn II 5,5): Աճող շիվն ունի
մուգ-բալի գույն կապտավուն երանգավորումով (ըստ Օստվալդի շկա-
այի Pi IV 7,5): Տերեւի թիթեղը ծաված է դեպի ներքև, տերեւակո-
թին ուղղահայաց: Տերեւաթիթեղի երկու կեսերը մի փոքր թեքված
են դեպի վեր:

Տերեւը լայն-ձվաձև է, գազաթն աստիճանական սուր ձևի է ու
թեքված է դեպի ներքև:

Տերեւի թիթեղը մաշկանման է, ունի միջակ հաստություն, մա-
կերեսը մի փոքր ալեձև է և լերկ:

Տերեւի եզրերը խոշոր-երկակի-կլորավուն-ատամնավոր են:

Տերեւի հիմքը երկարավուն է:

Տերեւն ունի դեղնափուն-կանաչ գույն (Pi VI 1), փայլուն է:

Խ Ո Ս Ր Ո Վ Շ Ա Ն Ի

Բունն ունի միջին թեքություն (ծավածության բնույթը—11,
ծավածքի ուժեղությունը 14,7), համեմատաբար թույլ է ճյուղավոր-
վում (7 ճյուղ):

Կեղևը կանաչավուն-դարչնագույն է (ըստ Օստվալդի շկալայի՝
Pn II 5,5):

Աճող շիվը վառ կարմինային-կարմիր գույնի է, մի փոքր գոր-
շավուն երանգավորումով (ըստ Օստվալդի շկալայի՝ Pi VI 7,5):

Տերեւի թիթեղը ծաված է դեպի ներքև՝ տերեւակոթին ուղղահա-
յաց: Տերեւի երկու կեսերը ծաված են դեպի վեր, գլխավոր նյարդի
երկարությամբ:

Տերեր հարթ-կլորավուն է: Կարճլիկ, անմիջապես նեղացող, դեպի ներքև հակված գազաթուփ:

Տերևի թիթեղը մաշկանման է, մի փոքր ալեձև մակերեսով: Տերևի ծայրերը խոշոր, երկակի կլորաձև ատամնավոր են:

Տերևն ունի դեղնավուն կանաչ գույն (ըստ Օստվալդի—Pi VI 1), փայլուն է: Տերևի ստորին մասում նյարդերի երկարությամբ նկատվում է թավոտություն:

Թ Ա, Բ Ա, Բ Զ Ա

Բունն ունի միջին ծովածություն (ծովածքի բնույթը—2,7, ծովածքի ուժեղությունը 14,5): Ժյուղավորումը միջակ է (13 ճյուղ):

Տերեր մուգ դարչնագույն կարմիր է (ըստ Օստվալդի—Pn II 6,5):

Աճող շիվը բաց մանրշաղկավուն կարմիր է (ըստ Օստվալդի ic VI 7,5):

Տերևի թիթեղը ծոված է դեպի ներքև, տերևակոթին ուղղահայաց: Տերևի երկու կեսերը խիստ թեքված են դեպի վեր—գլխավոր նյարդի երկարությամբ, այնպես որ տերևը թվում է կեսից ծաված:

Տերևն ունի հարթ-կլորավուն ձև, միանգամից նեղացող և դեպի ներքև ձգված գազաթուփ:

Տերևաթիթեղը նուրբ է, ունի մի փոքր ալեձև մակերես: Տերևի եզրերը կրկնակի խոշոր ատամնավոր են:

Տերևի գույնը մուգ կանաչ է (ըստ Օստվալդի՝ Pi IV 1), փայլուն: Տերևի ստորին կողմում, նյարդերի անկյուններում կա մորուքանման թավոտություն:

Գ Յ Ո Դ Զ Ա Ն Ա Բ Ա Դ

Բունը խիստ ծոված է (ծովածության բնույթը—3,7, ծովածքի ուժեղությունը—21,9), շատ է ճյուղավորվում (19 ճյուղ):

Կեղևը դարչնագույն է, հիմքի մոտ ունի մի փոքր կանաչավուն երանգավորում (ըստ Օստվալդի՝ Pn II 6,5):

Նկ. № 1. Միամյա տնկու նկար (խոսքովշահի)

Աճող շիվը մուգ կարմիր գույնի է, փայլատ (ըստ Օստվալդի՝ ri VIII 7,0):

Տերևաթիթեղը ծաված է դեպի ներքև, տերևակոթին ուղղահայաց: Տերևի երկու կեսերը մի փոքր ծաված են դեպի վեր—տերևի գլխավոր նյարդի երկարությամբ:

Տերևը կլորավուն է ու վերջանում է բուլթ, կարճիկ գազաթով, տերևի հիմքը համարյա ուղիղ է, հազվադեպ դեպքերում մի փոքր երկարավուն:

Տերևաթիթեղը հաստ է, մսալի և հարթ:

Տերևի եղբերը մանր, կլորավուն պտափնավոր են: Տերևի գույնը դեղնավուն-կանաչ է (ըստ Օստվալդի՝ Pi VI 1):

Ա Ք Ո Ւ Թ Ա Ն Ի Բ Ի

Բնի ծավածքը միջին չափի է (ծավածքի բնույթը—1,19,ծավածքի ուժեղությունը—13,6):

Ճյուղավորումը միջակ է (13 ճյուղ):

Կեղևը կանաչավուն-դարչնագույն է (ըստ Օստվալդի՝ Pn II 5,0):

Աճող շիվը կարմիր է, մանիշակագույն երանգավորումով (ըստ Օստվալդի՝ Pi VI 8,5):

Տերևաթիթեղը ծաված է դեպի ներքև, տերևակոթին ուղղահայաց:

Տերևի երկու կեսերը գտնվում են գլխավոր նյարդի հետ միևնույն մակարդակի վրա: Տերևը կլորավուն է, կարճիկ, անմիջապես նեղացող և սուր գազաթով:

Տերևի հիմքը երկարավուն է, մակերեսը հարթ: Վերին ու ոտորին կողմից կեղևը ծածկված է նոսր կարճիկ մաղիկներով:

Տերևի եղբերը երկակի, խոշոր, սղոցա-պտափնավոր են:

Տերևի գույնը մուգ կանաչ է, փայլատ (ըստ Օստվալդի՝ Pn IV 1):

Բ Ա Դ Ա Մ Ա Ի Կ

Բունը խիստ ծաված է (ծավածքի բնույթը 5,5, ծավածքի ուժեղությունը 15,6): Ճյուղավորումը միջակ է (14 ճյուղ):

Կեղևը դարչնագույն կարմիր է՝ շոկոլադե գույնի (ըստ Օստվալդի՝ Pn II 7,5):

Աճող շիվը բաց դեղնավուն-կանաչ գույն ունի (ըստ Օստվալդի՝ ie II 1,5):

Տերևաթիթեղը ծաված է դեպի ներքև, տերևակոթին ուղղահայաց:

Տերևի երկու կեսերը մի քիչ ծաված են դեպի վեր, գլխավոր

նյարդի երկարությամբ, տերևը կլորավուն ձվաձև է, անմիջականորեն
 նեղացող ու դեպի ներքև ձգված գագաթով:

Տերևի հիմքը քիչ երկարաձգված է: Տերևաթիթեղը մաշկոտ է,
 միջակ հաստությամբ:

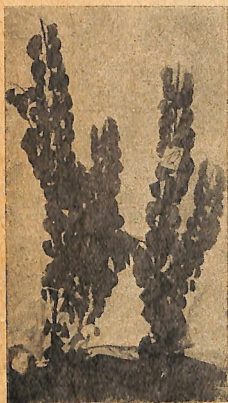
Տերևի եզրերը երկակի, խոշոր, կլորավուն-ատամնավոր են:

Տերևը կանաչ գույնի է, փայլուն (ըստ Օստվալդի՝ Pn II 1):

Ս Ս. Բ Ի—Բ Ա. Դ Ա Մ

Բունը միջակ ծովածություն ունի (ծովածքի բնույթը—2,7, ծըռ-
 վածքի ուժեղությունը—15,4): Ծյուղավորումը միջակ է (12 ճյուղ):

Կեղևը մուգ դարչնագույն է, բնի հիմքի մոտ նկատելի են կա-
 նաչ երանգավորումներ (ըստ Օստվալդի՝ Pn II 6):

Նկ. № 2. Միսմյա տնկու նկար
 (դյուր-բազամ)

Նկ. № 3. Միսմյա տնկու նկար
 (համբան)

Աճող շիվը կարմրավուն-դարչնագույն է (ըստ Օստվալդի՝ Pg VIII 7,5):

Տերևաթիթեղը ծոված է դեպի ներքև, տերևակոթին ուղղահայաց:

Տերևի երկու կեսերը մի փոքր ծոված են դեպի վեր:

Տերևը ձվաձև է, դեպի ներքև հակված գագաթով: Տերևի հիմքը մի փոքր երկարավուն է, թիթեղը հաստ է և հարթ:

Տերևի եզրերը մաշր կտրավուն-ատամնավոր են: Տերևը վառ կանաչ գույնի է, փայլուն (ըստ Օստվալդի՝ Pi IV 1):

Գ Յ Ո Յ-Բ Ա Դ Ա Մ

Բուռը խիստ ծոված է (ծովածքի բնույթը—9,3, ծովածքի ուժեղությունը—33,3): Ճյուղավորումն առատ է (20 ճյուղ):

Կեղևը մուգ դարչնագույն է (ըստ Օստվալդի՝ Pn II 6):

Աճող շիվը բալի-կարմիր գույնի է (ըստ Օստվալդի՝ iaVI 7,5):

Տերևաթիթեղը ծաված է դեպի ներքև, տերևակոթին ուղղահայաց:

Տերևի երկու կեսերը մեծ չափով բարձրացված են գլխավոր նյարդի երկարությամբ:

Տերևը կտրավուն է, բութ կարճ գագաթով:

Տերևի հիմքն ուղիղ է, որոշ տերևների հիմքը—մի փոքր երկարավուն: Տերևաթիթեղը նուրբ է, մի փոքր ակձև մակերեսով:

Տերևի եզրերը խոշոր-երկակի-կտրավուն-ատամնավոր են:

Տերևի մակերեսը դեղնավուն-կանաչ է, փայլուն (ըստ Օստվալդի՝ Pi VI 1): (Տես նկ. 2)

Հ Ա Մ Բ Ա Ն

Բուռը միջին ծավածություն ունի (ծովածքի բնույթը—3,3, ծովածքի ուժեղությունը—12,7): Ճյուղավորումը միջակ է (15 ճյուղ):

Կեղևը կանաչավուն-դարչնագույն է (ըստ Օստվալդի՝ շկալայի՝ Pn II 5,5):

Աճող շիվը կանաչավուն-կարմիր է (ըստ Օստվալդի՝ շկալայի՝ Pn II 3):

Տերևաթիթեղը ծաված է դեպի ներքև, տերևակոթին ուղղահայաց: Տերևը կտրավուն, կարճլիկ, միանգամից նեղացող և դեպի ներքև հակված գագաթով:

Տերևի հիմքը ուղիղ է, որոշ տերևների հիմքերը—դեպի ներս թեքված: Տերևի եզրերը խոշոր-սուր ատամնավոր են: Տերևի վերին մակերեսի գույնը դեղնավուն-կանաչ է (ըստ Օստվալդի՝ շկալայի՝ Pi VI 1): (Տես նկ. 3)

Բունը խիստ ծոված է (ծովածքի բնույթը—5,1, ծովածքի ուժեղութիւնը—23,07):

Ճյուղավորումը համեմատաբար թույլ է (11 ճյուղ):

Կեղևը կանաչավուն-դարչնագույն է (ըստ Օստվալդի շկալայի՝ Pn II 5):

Անող շիւղը վարդագույն-դարչնագույն է (ըստ Օստվալդի շկալայի՝ ic IV 7,5):

Տերևաթիթեղը ծաված է դեպի ներքև, տերևակոթին ուղղահայաց: Տերևի երկու կեսերը բարձրացված են դեպի վեր՝ գլխավոր նյարդի երկարութիւնով: Տերևը հարթ-կլորավուն է, կարճիկ-դեպի ներքև ձգված գագաթով:

Տերևաթիթեղն ունի միջին հաստութիւն, մաշկոտ է, ալեձև մակերեսով:

Տերևի եզրերը երկակի-խոշոր-կլորավուն-ատամնավոր են:

Տերևի վերին մակերեսի գույնը բաց դեղնավուն-կանաչ է, փայլուն, (ըստ Օստվալդի՝ Pi VI 1):

Ա Ղ Զ Ա Ն Ա Բ Ա Գ

Բունը համարյա ուղիղ է (ծովածքի բնույթը—3,6, ծովածքի ուժեղութիւնը—10,3): Ճյուղավորումը համեմատաբար թույլ է (10 ճյուղ):

Կեղևը դարչնագույն է (ըստ Օստվալդի՝ Pn II 5,5):

Անող շիւղը կարմրավուն-դարչնագույն է (ըստ Օստվալդի՝ Pi VI 7,5):

Տերևաթիթեղը ծաված է դեպի ներքև, տերևակոթին ուղղահայաց: Տերևի երկու կեսերը մի փոքր բարձրացված են գլխավոր նյարդի երկարութիւնով:

Տերևը կլորավուն է, կարճիկ, մի փոքր ոլորուն ու դեպի ներքև հակված գագաթով:

Տերևի թիթեղը հաստ է, մսալի և հարթ: Տերևի եզրերը խոշոր, կլորավուն-ատամնավոր են: Տերևի վերին մակերեսի գույնը բաց կանաչ է, դեղնավուն երանգավորումով, փայլուն է (ըստ Օստվալդի՝ Pi IV 1): (Տես նկ. 4):

Նկ. № 4. Միամյա տնկու նկաթ
(աղջանաբաղ)

Նկ. № 5. Միամյա տնկու նկաթ
(նախիջեվանի կարմիր)

Ն Ա Խ Ի Զ Ե Վ Ա Ն Ի—Կ Ա Ր Մ Ի Ր

Բուռն ուղիղ է (ծավածքի բնույթը—0,64, ծավածքի ուժեղութունը—4,7):

Ճյուղավորումն ուժեղ է (19 ճյուղ):

Կեղևը դարչնագույն կարմիր է (ըստ Օսովալդի շկալայի՝ Pi IV 5,5):

Աճող շիվը բաց-դարչնագույն-կարմիր է (ըստ Օսովալդի՝ Pi VI 7,5):

Տերևաթիթեղը ծաված է դեպի ներքև, տերևակոթին ուղղահայաց: Տերևի երկու կեսերը բարձրացված են դեպի վեր գլխավոր նյարդի երկարութամբ:

Տերկը երկարավուն-ձվաձև է, երկար, մի փոքր ուրորուն և դեպի ներքև հակված դագաթով: Տերևի հիմքը համարյա ուղիղ է:

Տերևաթիթեղը հաստ է, մաշկոտ, մի փոքր խորդ ու բորդ: Տերևի եզրերը խոշոր-կլորավուն-ատամնավոր են:

Տերևի վերին մակերեսի դույնը բաց-կանաչ է, փայլատ (ըստ Օսովալդի՝ Pi IV 1): (Տես նկ. 5):

Р Е З Ю М Е

Настоящий определитель сортов абрикоса в питомнике составлен с целью помочь производству познавать сорта еще в однолетнем возрасте, чтобы иметь точно проверенный сортовой посадочный материал.

Вопрос этот приобретает особое значение в связи с поставлением Совнаркома и ЦККП(б) Армении от 8 февраля 1941 г. об обеспечении посадочным материалом вновь создаваемых плодовых насаждений через сеть колхозных питомников.

Так как абрикос отпускается из питомников в однолетнем возрасте, для идентификации сортов в питомнике мы ограничились лишь определением морфологических признаков однолетнего саженца.

Работа по описанию сортов проведена в 1933 и 1935 г. г. в питомнике Станции и в производственном питомнике в селе Тазагюх по методике Всеукраинского Института Плодо-ягодного хозяйства.

В процессе описания и определения сортов в питомнике выяснилось, что сорта абрикоса здесь резко отличаются друг от друга.

Характерными признаками сортов абрикоса, как и у яблонь, являются следующие:

1. Искривленность побега
2. Боковое ветвление побега
3. Окраска коры
4. Особенности листа (форма, цвет, зазубренность краев, характер изогнутости листа).

Определителем охвачены лишь местные стандартные, наиболее распространенные в Армянской ССР сорта абрикоса:

1. Шалах	3. Гей-бадам
2. Хосровшан	4. Гевонди

5. Табарза	10. Нахчевани красный
6. Геогджанабад	11. Абуталиби
7. Агджанабад	12. Амбан
8. Бадамарик	13. Циран-салор
9. Сари-бадам	

По характерным признакам все описанные сорта подразделяются на группы:

I. По силе и характеру искривленности ствола

Описанные сорта разбиты на 3 группы:

1. Сорта с прямым или почти прямым стволом—Нахчевани красный и Агджанабад.
2. Сорта со слабо и средне-искривленным стволом—Хосровшан, Табарза, Амбан, Абуталиби и Сари-бадам.
3. Сорта с сильно искривленным стволом—Шалах, Гевонди, Геогджанабад, Бадамарик, Гей-бадам, Циран-салор.

II. По степени обрастания боковыми ветвями сорта группируются в следующем порядке:

1. Сравнительно мало ветвятся (до 10 веток)—Хосровшан и Агджанабад.
2. Средне-ветвятся (от 10 до 15 ветвей)—Шалах, Табарза, Абуталиби, Сари-бадам, Гевонди, Амбан, Бадамарик.
3. Сильно ветвятся (до 20 ветвей)—Нахчевани красный, Геогджанабад, Гей-бадам, Циран-салор.

III. По окраске коры описываемые сорта также разбиваются на 3 группы:

1. Сорта в основном с зеленым цветом коры, у которых коричневые тона появляются лишь в конце вегетации—Циран-салор.
2. Сорта с преобладанием коричневого цвета, зеленые тона выражены слабо и наблюдаются лишь у основания на теневой стороне—Шалах, Хосровшан, Геогджанабад, Абуталиби, Гевонди, Сари-бадам, Гей-бадам, Амбан, Агджанабад.
3. Сорта с преобладанием красного цвета, у основания на теневой стороне ствол коричневого цвета—Нахчевани красный, Табарза, Бадамарик.

IV. По форме листьев они делятся на следующие группы:

1. С округлой листовой пластинкой—Геогджанабад, Агджанабад, Амбан, Гей-бадам, Абуталиби.

2. Плоско-округлой формы—Хосровшай, Табарза, Гевонди.
3. Широко-яйцевидной формы—Шалах, Бадамарик.
4. Яйцевидной формы—Сари-бадам.
5. Удлиненно-яйцевидной формы—Нахчевани красный, Ци-ран-салор.

Г. Х. ДИЛАНЯН
Определитель сортов абрикоса в питомнике
 (На армянском языке)
Армгиз 1942 Ереван

ՀԹ 3535 Պատկեր 516. Տիրաժ 1000. Տպագրական 1 մամ. Մեկ մամուլում 39320
 նշան 3535. Հեղինակային 3/4 մամ. Ստորագրված է տպագրության 6/VIII—1942

Հայպետհրատի տպարան, Երևան, Լենինի 65

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0008173

ԳԻՆԸ 90 ԿՈՊ.

A $\frac{11}{18806}$

18806.